

sıması olarak Çinli müslüman cemaatlerin ortak sosyal problemleri konusunda önemli yorumlar getiren tek âlim olma özelliğini taşır.

Ma Zhu, yukarıda sözü edilen eserini 1702 yılında tamamlamıştır. İki ilâve bölümü ise 1707 ve daha sonraki yıllarda kaleme almıştır. Eser, müslüman olan ve olmayan kimselere İslâm'ı anlatmak amacıyla klasik Çince ile yazılmıştır. Yazarın Çinleşmiş bir müslüman olması sebebiyle eser Konfüçyanist bir perspektif ortaya koymaktadır. Kitabın ana konuları başta tevhid ilkesi, diğer iman esasları ve fıkha dair meseleler olmakla beraber onuncu bölümü İslâm dünyasında ortaya çıkan bid'at fırkaları, özellikle Hindistan'dan Yunnan'a geçen ve XVIII. yüzyıl başlarında burada gelişen Kalenderiyye gibi sūfî cereyanlarla ilgilidir. Sözü edilen konuların İslâm'ın Çin'deki tarihini inceleyecek kimselerin dikkatine sunan Ma Zhu, müslümanların Çin halk kültüründen farkına varmadan alıp benimsedikleri gayri İslâmî konulara da temas etmiştir. İslâmî literatürün en önemli Çin klasikleri arasında yer alan çalışmalardan biri olarak kabul edilen bu eser, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Yunnanlı âlim Ma Fuchu tarafından yeniden gözden geçirilerek dört bölüm halinde özetlenmiştir. *Zhinan Yao-yan veya Rehber'in Özeti* adı verilen bu eser Çin müslümanları arasında yayılmış ve çeşitli baskıları yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ma Zhu, *Qingzhen Zhinan* (ed. Yu Zhenguei), Yinchuan 1988, s. 3, 16, 20, 23; P. D. De Thiersant, *Mahométiisme en Chine et dans le Turkestan oriental*, Paris 1878, II, 364-365; M. A. Viessiere, "Ouvrages chinois mahométiens", *Mission D'Ollone: Rescherches sur les musulmans chinois*, Paris 1911, s. 396; Muhammed Mekîn, *Nazra câmi'a ilâ târihi'l-İslâm fi's-Şin ve aḥvâli'l-müslimîn fihâ*, Kahire 1353/1934, s. 38; Fu Tongxian, *Zhongguo Huofojiaoshi*, Taipei 1972, s. 157; Fehmi Hüveydi, *el-İslâm fi's-Şin*, Küveyt 1401/1981, s. 87; D. D. Leslie, *Islamic Literature in Chinese, Late Ming and Early Ch'ing: Books, Authors and Associates*, Canberra 1981, s. 35, 84; M. Hartman, "Vom chinesischen Islam", *WI, I* (1913), s. 178-210; J. Ford, "Some Chinese Muslims of the 17th and 18th Centuries", *As. Af.*, sy. 61 (1974), s. 148; R. Israeli, "Established Islam and Marginal Islam in China: From Eclecticism to Syncretism", *JESHO*, XXI (1978), s. 275-304; Bai Shou'i, "Ma Zhu", *Zhongguo Musilin*, III (1981), s. 2; Ma Shinien, "Ma Zhu Nienpu", *Gansu Minzu Yanjiu*, V (1982), s. 87, 92; Hajji Yusuf Chang, "The Hui (Muslim) Minority in China: An Historical Overview", *JIMMA*, VIII/1 (1987), s. 66; Bedreddin V. L. Hay, "el-Müslimûn fi's-Şin", *Mevsû'atü'l-ḥadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1989, s. 188.

N. CHANG-KUAN LIN

MAAN

(معان)

Ürdün'de bir şehir.

Ürdün'ün güneyindeki Cebelüşşerât dağ sırasının doğu eteklerinde deniz seviyesinden 1074 m. yükseklikte kurulmuştur; adının Hz. Lût'un oğlu Man'an'dan geldiği söylenir. Bugün İsrail, Suriye, Lübnan, Ürdün gibi ülkeleri kaplayan coğrafyaya Bilâd-ı Şam denildiği dönemde bu bölge ile Hicaz arasında bulunan Maan kuzeyden gelen hac kafilelerinin önemli duraklarından birini teşkil etmiştir. İbn Battûta Maan'ı "Bilâdüşşam'ı Hicaz'a bağlayan son nokta" olarak tanımlar. Maan bölgesi tabiat zenginlikleri açısından çok şanslıdır. Civarında şehre su taşıyan Aynüddevâvî, Aynülcitta gibi birçok akarsu vardır. Şehir tarihte, Arabistan'ı Şam bölgesine bağlayan ticaret yolu üzerinde bir ticaret merkezi olarak ortaya çıkmış ve önemini Fenike, Roma, Bizans, Emevî, Abbâsî, Memlûk ve Osmanlı dönemlerinde de korumuştur.

Ortaçağ'da Cüzâm kabilesinin yaşadığı Maan ve civarı, son Bizans valisi Ferve b. Amr'ın, İbn Hişâm ve İbn Sa'd gibi müelliflerin eserlerinde anlatıldığına göre Hz. Peygamber zamanında müslüman olması ve Bizanslılar tarafından öldürülmesiyle İslâm tarihinde yer işgal etmeye başlamıştır. Şehir ve çevresi XIV. yüzyılda İbn Battûta ve XVII. yüzyılda Evliya Çelebi tarafından gezilmiştir. Evliya Çelebi "Evsaf-ı menzil-i kal'â-yı Maan" başlığı altındaki şehrin hac yolu üzerinde önemli bir durak olduğunu ve bir kale ile güvenliğe kavuşturulduğunu anlatır. O dönemde Kudüs sancağına bağlı bulunan Maan kasabasında üç cami, bir hamam vardı ve burada oturanların asıl görevi hacılara hizmet vermektir. Evliya Çelebi ayrıca yakınlarıdaki âb-ı hayât dediği su kuyularından bahseder. Maan Osmanlı yönetiminin sonlarına doğru Şam sancağına bağlı bir kaza merkezi, ardından merkezi Kerek olan ve Kerek veya Maan adıyla anılan bağımsız bir sancak haline getirilmiş; Salt, Maan, Tâfile adlarında üç kaza ile bir nahiyeye ve yirmi beş köyü içine almıştır. Kızıldeniz'in Akabe ve Eyle limanlarında sona eren dünya deniz ticareti Maan üzerinden kuzeydeki Kerek ve Amman'a, oradan da Irak şehirlerine ulaşma imkânı bulmaktaydı. Ayrıca Hicaz demiryolunun

Maan-Tebük üzerinden Medine'ye varması şehrin önemini arttırmıyordu. Hac kervanlarının korkulu rüyası olan Urbân soyguncuları Maan ve çevresinde barınırdı. Geç Osmanlı döneminde bunlar genelde hoş tutulmuş ve Mekke-Medine sürreleri gibi onlara da Urban surresi dağıtılarak gönülleri alınmıştır.

I. Dünya Savaşı sırasında 1915 yılı Ocak ayında Maan'da toplanan Osmanlı kuvvetleri, kuzeybatıda Bi'rüsebi' ve Kudüs taraflarına doğru kontrolü bir süre elde tutmayı başardılar. Fakat 1916 yazında Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden Mekke Emîri Şerîf Hüseyin ve oğulları Ali, Abdullah, Faysal burayı ele geçirip bir üs olarak kullandılar ve tren hatlarını havaya uçurarak Şam tarafından askerî destek gelmesini önlediler. Daha sonra da Ürdün Kralı Abdullah b. Hüseyin, Medine'yi zaptetmesinin ardından Maan'ı bir süre için üs olarak kullandı. Şerîf Hüseyin'in oğlu Ali devlet idaresini kardeşleri Abdullah'a devrettiğinde Maan ve Akabe kesin biçimde Ürdün'e katıldı (1925).

Günümüzde Maan, Ürdün Hâşimî Kralığı'nda aynı adı taşıyan bir idarî bölgenin (muhafaza) merkezidir. Bölge 36.141 km²-lik bir alanı kaplar ve nüfusu 110.000 civarındadır (2003 tah.). Maan şehri ise 32.000 kadar bir nüfusa sahiptir. Kuzeybatısında yer alan, eskiden Nabatîler'in başşehri olan Petra kalıntıları bölgeye önemli sayıda turist çeker.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. F. Wüstenfeld), Göttingen 1858-60, s. 591-592, 792; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳât*, I, 262, 281; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 185; Muhammed b. Abdullah el-Ezdi, *Târîhu fütûḥi's-Şâm* (nşr. Abdülmün'im Abdullah Âmir), Kahire 1970, s. 29; İbn Battûta, *er-Rihle*, Kahire. 1322/1904, I, 80; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 584-585; Abdul-Karim Rafeq, *The Province of Damascus: 1723-1783*, Beirut 1966, s. 64, 213; Hamed el-Câsir, *Fi Şimâli garbi'l-Cezîre*, Riyad 1970, s. 45, 179; *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Sina-Filistin Cephesi*, Ankara 1979, s. 50-51, 75, 176-177, 192, 797; R. Shick, "The Settlement Pattern of Southern Jordan", *The Byzantine and Early Islamic Near East*, New Jersey 1994, s. 133-170; *The Middle East and North Africa*, London 1997, s. 611-612; Walter E. Kaegi, *Bizans ve İlk İslam Fetihleri* (trc. Mehmet Özey), İstanbul 2000, s. 109-115; Sa'd Ebû Diye, "Târîh ve üşûl'l-'aşâ'iri'l-Ürdüniyye min hilâli'l-veşâ'iki'l-'Osmâniyye: Ma'an", *el-Mecelletü't-târîhiyyetü'l-'Arabiyye fi'd-dirâsâti'l-'Osmâniyye*, sy. 11-12, Zağvân 1995, s. 7-30; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3845; VI, 4318; N. Elisséeff, "Ma'an", *EJ²* (İng.), V, 897-898.

MUSTAFA L. BİLGE